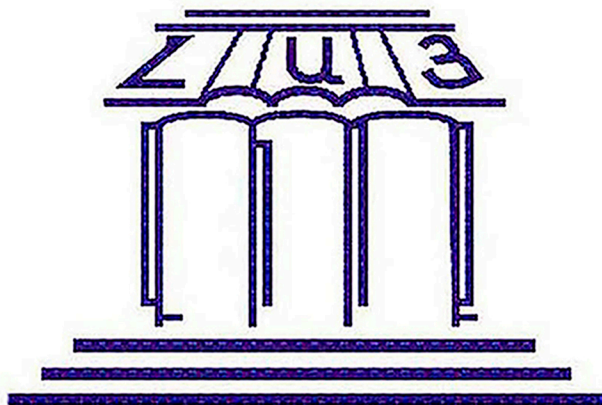

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

Հ. Ս. Խ. Հ.

ՊՐԻՆՏԱԲԵՐ ԲՈՒՐ ՏԵԽՆԻԿԸ, ՄԻԱՅԵՐ.

№ 8

ԲՆՆԱԲԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ

№ 8

ԳԼԽԱՎՈՐ ԿԱՐԶՈՒԹՅՈՒՆ

Ազիտ-պրոպագանդային շեղիտ

325

Վ. ԲԻՍՏՐՅԱՆՍԿԻ

**ՊԱՅԺԱՐ ԱԾԽԱՐԷԻ ==
== ԲԱՐԻՔՆԵՐԻ ԶԱՍԱՐ**

Թարգմանեց՝ Կ. Հ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱԲԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ — № 32

Յերեվան — 1922

ՊԱՅՔԱՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱՐԻՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Համաշխարհային պատերազմից հետո կապիտալիստական պետութիւնների միջև պայքարը շարունակվում և ավելի լայն հատկերով նոր տերրիտորիաներ, հում նյութի նոր աղբյուրներ ձեռք բերելու նպատակով: Ճիշտ և, մրցակիցների թիվն զգալապես պակսեց, մի շարք իմպերիալիստական պետութիւններ դուրս յեկան կոմունների շարքից, կապիտալի հսկանքից քշերն են պայքար մղում աշխարհին տիրելու համար, սակայն մրցութիւնն ավելի դաժան և, պայքարն ավելի լուրջ: Յեւ վեճի գլխավոր օտարկան դառնում են այն տերրիտորիաներն ու յերկրները, վորոնք ունեն վառելիքի թանգարժեք հանքեր, մանավանդ այն հեղուկային վառելանյութի հանքերից, վոր հետզհետե ավելի խոշոր կարևորութիւն և օտանում արդյունաբերութեան համար: Պայքարը տեղի յե ունենում նաեւ թի համար: Յեւրոպայի հզորագույն կապիտալիստական պետութիւնը—Անգլիան և Նոր-Աշխարհի տիրուհին՝ Ամերիկան ընդհարվում են նաեւ թային գանձեր ձեռք բերելու համար:

Ամերիկական «Մտանդարտ Ոյլ» ընկերութիւնը (նաեւ թային տրեստ) Միացեալ Նահանգների կառավարութեան միջնորդութեամբ գիմել և Հոլանդական կառավարութեան և ինդոնեզ, վոր թույլ տրվի ամերիկական տրեստին Հոլանդիայի հետ միասին շահագործելու Զամբիի (հոլանդական Հնդկաստանի) նորագոյն նաեւ թանանքերը, վորոնց շահագործմանը հենց

11-240291

Նոր ձեռնամուխ եր լինելու հոլանդական կառավարութ-
յունը «Բատավիական նաֆթային ընկերութեան»
հետ և այդ առթիւ համապատասխան օրինադրի եր
քննվում Հոլանդիայի երկրորդ պալատում: Բատավիա-
կան նաֆթային ընկերութեանը իր հերթին մոտ և
հոլանդական ընկերութեան, վորն ավելի հայտնի յե
թր «Հոլանդական արքայական ընկերութ.» անդլիերեն
անունով: Յեւ Ստանդարտ Ոյլ ընկերութեան գիմումը,
ըստ յերեւութին, հետևանք և այն մեղադրանքի, վոր
ամերիկական սենատում սենատոր Փոշը բարդում եր
Անգլիայի վրա, վորն իր շահերով կապված լինելով
մեքսիկական նաֆթի հետ, մեղանչեց Ամերիկայի դեմ,
խախտելով նրա վստահութեանը և միաժամանակ նվա-
ճելով Միջագետքի նաֆթահանքերը և Գերմանիայի
իրավունքը ուսմիական նաֆթահանքերի վրա, ձգ-
տում և նաֆթի համաշխարհային մոնոպոլիային (մե-
նաշնորհին):

Նաֆթի պայքարը յեղել և վերջին տարիների
դիվանագիտական պայմանավորումների (կոնգրեսա-
ների) հիմքը: Նաֆթահանքերին տիրելու ձգտումը վորո-
շել և ուղղութեան և ավել մեծ պետութեանների քա-
ղաքականութեան:

Նաֆթը յեղել և մի շարք քաղաքական կարեոր
անցքերի, յերբեմն ակներև, յերբեմն գաղտնի շարժառիթ-
Յեւ յեթե հասարակական կարծիքի համար խոշորա-
գույն նշանակութեան ունի Գերմանիայի հատուցելիք
ֆեսաների չափի վորոշումը Սան-Ռեմոյի կոնֆերանսում,
առաջ միջադպին քաղաքականութեան համար վոչ
պակաս նշանակութեան ունի նույն կոնֆերանսում
կազմված մի այլ փաստաթուղթ և նրա հետ մի մարդ,
վորի աղդանունը հաղիվ թի իմանա հասարակութեանը,
այն և՛ անգլիական նաֆթային եքսպերտ սեր Ջոն

Կեդմենը: Կապիտալիստական զարգացմամբ հետը-
հետև մեծանում և նաֆթի կարիքը:

Մինչև այժմ յեղած ուլյախների համաձայն, յեր-
կրազնդի վրա, Ալստրալիայի բացառութեամբ, գրեթե
ամեն տեղ ել նաֆթ պատահում և: Նաֆթի գործա-
դրութեանը նախնական ձեով և խառը բազադրու-
թեամբ տեղի յե ունեցել և հին ժամանակներում, իսկ
նաֆթին ընթացակցող մի այլ նյութ՝ հողային գաղը
ստեղծել և պարսիկների հնադարյան կրակապաշտու-
թեանը: Վորովհետև հենց Հին Ուխտում հիշատակվող
վայրերում նաֆթը դուրս և յեկել ինքնաբերաբար,
առանց գետինը քանդելու: Նմանապես վաղուց են
հայտնի Բագվի նաֆթահանքերը, վորոնք մինչև ան-
ցյալ դարի կեսերը հոգացել են Յելրոպայի նաֆթային
կարիքները: Սակայն նաֆթային արդյունաբերութեան
խսկական ծաղկումն և և այն, վոր նաֆթը, ինչպես և
նրանից պատրաստվող նյութերը, հանդիսանում են
մերկրազնդի վրա գոյութեան ունեցող եներգիայի կա-
րեորագույն աղբյուրներ, սկսվում և այն ժամանակից,
յերբ նաֆթը գտնվեց Ամերիկայում, ուր 1859 թ.
Պենսիլվանիայում փորեցին առաջին նաֆթահորերը:
Այդ ժամանակից սկսած բոլոր շահագրգռված, գործա-
վոր շրջանները բռնվեցին մի այնպիսի տենդով, վոր-
ախախ նման եր վոսկու տենդին: Յեւ հսկայական
նաֆթապարունակ տարածութեաններ ծածկվեցին նաֆ-
թախողովակների (вышки) զանգվածներով, վորոնք
տեղ-տեղ իրենց խտութեամբ հիշեցնում են անտառ-
ների ծառերը: Յեւ յերբ հայտնի ու պարզորոշ յեղավ
նաֆթի տնտեսական նշանակութեանը, նաֆթը դար-
ձավ բարձր քաղաքականութեան գործոններից
մեկը: Յելրոպայում սպառվող ամերիկական նաֆթի
քանակը (1870 թվ.) հինգ միլյոն տակառից վերջին

պատերազմի ժամանակ հասավ 308 միլիոնի, այնպես
վոր յիթե յուրաքանչյուր տակառը հաշվենք 158 լիտր,
այդ թիվը կը դառնա 50 միլյարդ լիտր: Ստանդարտ
Ոյլ Ընկ.—աշխարհի խոշորագույն տրեստներից մեկը—
իր բաղմամբով բաժանմունքներով և մերձավոր բնկե-
րություններով կարողացավ իրեն յենթարկել նաֆթի
սպառումը ամբողջ Յեվրոպայում և նաֆթանցքների
հսկայական ցանց կառուցելով, նաֆթային վայրերի
կարևորագույն կետերը միացրեց գլխավոր քաղաքների
և նավահանգիստների հետ: Բայց հյուսիսային Ամե-
րիկայի նաֆթաշարը, վորը Միսսիսիպիի կենտրո-
նական ավազանից բացի գտնվում և նայն կալիֆոր-
նիայում և Սրենեյան նահանգներում, անսպասու և
Ուստի և նաֆթային տրեստի մագնատների ուղադրու-
թյունը վաղուց արդեն գործված և մեքսիկական
նաֆթահանքերին, ուր, մանավանդ Տամպիկո-Տեկսպե-
մեյում գտնվում են աշխարհի ամենահարուստ նաֆթա-
հանքերը: Յեվ մեքսիկական անկարգությունները, վոր
կապված էյին նախագահի ընտրությունների հետ, ան-
վերջ պայքարը և անջատողական ձգտումները վերջին
հաշվով այլ բան չեն, քան կռիվ՝ նաֆթի համար, մի
բարեք, վորի հետ կապված են ոտար պետությունների
և մանավանդ Անգլիայի խոշոր շահերը:

Բայց միայն Ամերիկայում չե, վոր պայքար և
տեղի ունենում նաֆթի համար. կապիտալիստական
հսկաների շահերը բաղխվում են և Ասիայում, վորի
արևմտյան մասերի տիրապետությունը յեղավ
1914—1918 թ. թ. համաշխարհային պատերազմի
մրցանակներից մեկը:

Նույնաման պայքար սկսվեց Ասիայի նաֆթային
հարստությունների համար: Հոլանդական նաֆթային
Թագավորական ընկերությունը, վոր անցյալում ունե-

նաֆթային մեծաքանակ հարստություններ Յավա,
Սումատրա, Բոռնեո և այլ կղզիներում, պատերազմից
միքանի տարի առաջ տնտեսական կախում ունեցավ
անգլիական խոշոր կապիտալից, չնայած վոր այդ
ընկերությունն առաջ վերջինիս հետ կապված եր սին-
դիկատային համաձայնությամբ: Շատ վաղուց այդ
ընկերությունը մեծ քանակությամբ նաֆթ եր վաճա-
սում արևմտյան և միջին Ասիայի շուկաներին: Մինչև
պատերազմ, յերբ Անգլիան տեղ եր դրել Պարսկաս-
տանի Արզուն գետի վերին հոսանքի մոտ գտնվող և
մինչև Տիրքեսի հովիտը տարածվող հարուստ, բայց
տակավին թույլ հետադուսված նաֆթահանքերին, նրա
(Անգլիայի) շահերը հակասում էյին գերմանական
կապիտալիստների շահերին, յերբ այդ վերջինները
ձեռնարկում էյին Բաղդադի յերկաթուղու կառուցումը:
1914 թ.վ. մարտին տաճիկները նույնպես դադարեցրին
կոնցեսիաների բաշխումը, մինչև վոր Միջագետքի
կորուստը նրանց կողմից՝ անգլիացիներին ընձեռեց
Քերկուկի, Գիֆրի և Թեկ-Գայարի մոտ գտնվող հա-
րուստ հանքերը և Խիտայի մոտի ասֆալտյան լիճը:
Յեվրոպայում ել պայքար և տեղի ունենում այն
հարցի շուրջը, թե ում կը հասնին նրա նաֆթային
հարստությունները:

Այն վախը, վոր ումինական նաֆթահանքերը
վորպես արժեքավոր զորական ոժանդակ նյութ կարող
են մնալ Գերմանիայի ձեռքին—չե վոր ասել եր մար-
շալ Ֆոշը, վեր գաղտնի (բնական—ավտոմոբիլների
համար) յուրաքանչյուր կաթիլն արժե այնքան, վոր-
քան մարդկային արյան կաթիլը—զրուց անգլիացի-
ներին քանդելու համարնում ու Պլեխոլում գտնվող
նաֆթահորերը: Ներկայումս վերադառնալով հանքերի
վրա ազդեցություն ունենալու համաշխարհային մըր-

ցակցութիւնը թույլատլեց Ռումինիայի կործանելիքներին իրազործելու նրա (Ռումինիայի) յերազնեքը միահեծանութեան մասին (վոյ առանց հետին մտքի)։

Այսպիսով նաֆթի համար մղվող պայքարը կանգնեցնում է իրար դեմ ու դեմ սպիտակ ցեղի յերկու խոշորագույն պետութիւններին՝ Անգլիային և Ամերիկային։

Սյնպես վոր, պատերազմից հետո աշխարհի նաֆթային հարստութիւններին տիրանալու կալում միմյանց հակառակ կանգնած են շահերի յերկու հզոր խմբավորումներ, վորոնց մտքով չի կարելի բաժանել համապատասխան յերկրների կառավարութիւններէց, այն է՝ Միացյալ Նահանգները—ներկայացված «Ստանդարտ Ոյլ Ընկ.» Ռոկֆելլեր տրեստի կողմից—մեկ, և Անգլիան—ներկայացված «Հոլանդական թագ. ընկ.» և «Միջազգային նաֆթային ընկերութեան» կողմից—յերկու։ Վերջին ընկերութեան մեջ հատուկ ազդեցութիւն ունեն կինչ յեղբայրները, վորոնց, արդեն տասնյակ տարիներ է, ինչ պատկանում է Տիգրիսի նավագնացութիւնը։ Այդ ընկերութիւնը այլ բան չէ, քան անգլո-պարսկական նաֆթային ընդլայնված ընկերութիւնը, վոր պատկանում է բրիտանական ծովային վարչութեան, և վորի հսկայական նաֆթավազանները Աքադանում՝ վառելանյութ են մատակարարում Հնդկական և Խաղաղ ովկիանոսների ամբողջ նավատորմին։

Յեվրոպայի մյուս պետութիւնները մնացին դուռն հետը (դուռն մնացին)։ Ֆրանսիան նաֆթով ազգատ է, ավելի ազգատ, քան ածուխով։ Վորովհետեւ, թեյն նա խլեց Գերմանիայից աննշան նաֆթահանքեր ելդասում և յեթե նա ամենայն հավոնականութեամբ դեռ չը բացված նաֆթատեղեր ունի Ալժիրում և Մա-

դագանկարում, այսուամենայնիւ Գրանսիան նույն չափով, ինչ Գերմանիան և նույնիսկ ավելի քան Գերմանիան պատերազմից առաջ, ունենալով մի քանի սեփական և այնուհետեւ էլ Գալիցիայում գտնվող մի քանի հանքեր, կախում ունի Ամերիկայից և Անգլիայից։ Այդ պատճառով և Միլլերանը ձգտում էր ստանալ Անգլիային ընկած հսկայական ավարի այդ մասը և Լյուդ Ջորջից պահանջում էր Ֆրանսիայի համար նախ՝ աննշան հանքեր Միլլերայում, իսկ հետո ավարի համապատասխան մասը Պարսկաստանից և Միջազգային և այնուհետեւ՝ ռումինական նաֆթահանքերի շահագործման իրավունքի բաժանում։ Այդ նրան հաջողվեց միայն մասամբ։ Վորովհետեւ Սան-Ռեմոյի կոնֆերանսում Ֆրանսիան ստիպված էր հատուցելու Անգլիային Ֆրանկֆուրտի ոկուպացիայի համար։ Ֆրանսիան, հարկավ, վարձահատուցյց յեղալ Անգլիային, հրաժարվելով իր մի շարք պահանջներից Մերձավոր Արեւելքի վերաբերմամբ, հնայած վոր Անգլիայի վորտընձգութիւնները ձեական ավելի թույլ հիմքեր ունեյին, քան Ֆրանսիայինը։ Վորովհետեւ Ֆրանսիան չորս անգամ ավելի դրամազուլու է տրամադրել ծակաստանի պետական փոխառութիւնների համար, քան Անգլիան։ Ֆրանսիան հոգացել է Թշուրքիայում ռաբաղդիների կողմից հիմնված հիվանդանոցների, դպրոցների և այլ կուլտուրական հաստատութիւնների ծախքերը և նրա ազդեցութիւնը պատմականորեն սկսվում է գրեթե խաչակրաց արշավանքներից։ Այդ պատճառով էլ հենց Կլեմանսոն սկսելում բացասաբար վերաբերվեց Լյուդ-Ջորջի այն առաջարկին, վորով Ֆրանսիան, ի փոփոխումն Զայքսի և Պիկոի 1917 թ. կնքած պայմանագրի, պետք է հրաժարվեր Մոսուլի վիլայեթից նրա բոլոր նաֆթային հարստու-

թյուններով՝ ի տրիտուր այն յերաշխիքների, վորոնք վերաբերում են յին Սիրիայի համար արվելիք մանդատին: Բայց վորովհետև Անգլիան կարող էր հենվել այն փաստին, վոր 1914 թվ. տաճիկ կառավարութեան կողմից արամադրված նաֆթային կոնցեսիաների յերեք քառորդը առանց այն ել գտնվում էր Անգլիայի ձեռքին, այսինքն պատկանում էր «Հսկանդական թաղափորական ընկ.» և «Անգլո-պարսկական նաֆթային ընկ.», իսկ մնացած մասը՝ գերմանական մի քանի բանկերի, Ֆրանսիան Սան-Ռեմոյում ստիպված էր ընդունել այն առաջարկը, վորը դեռ 1919 թվ. համաժողովում էր գտել Ֆրանսիական նաֆթային երեսպետ Բերանթի կողմից Անգլիայի զլխավոր ցուցմունքների համաձայն: Այդ համաձայնութեամբ Ֆրանսիան ստանում է Միջագետքում արտադրվող նաֆթի 250/0-ը շուկայի գնով այն գեպըում, յիժե անգլիական կառավարութեանը ինքը շահագործե նաֆթահանքերը, և միաժամանակ 250/0՝ կապիտալում մասնակցելու համար, յիժե անգլիական կառավարութեանը այդ հանքերի շահագործումը տրամադրի մասնավոր ընկերութեանների, ինչպես ներկայումս է տեղի ունենում: Նաֆթը պետք է տրամադրվի շուկայի գնով, իսկ փայերը՝ գործարանային գնով, բոլոր վորում Ֆրանսիային իրավունք է վերադառնվում կառուցելու յերկու նաֆթանցք Սիրիայի նավահանգիստների ուղղութեամբ:

Ինչ վերաբերում է Ռումինիային, համաձայնագրից յերևում է, վոր արտադրված նաֆթը կիւվում է յերկու պետութեանների միջև:

Վառնայայում Ֆրանսիան ամբողջապես թողնված է իր հզոր դաշնակցի գերութեան:

Ֆրանսիան կախում ունի իր այն դաշնակցից, վորը կապված չէ միայն Միջագետքի նաֆթահանք-

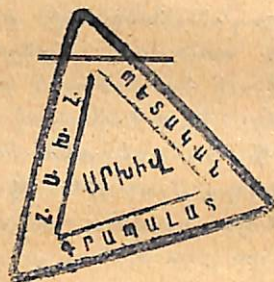
քով և վորին իր սեփական տվյալների համաձայն պատկանում է համաշխարհային նաֆթադուռութեան 560/0-ը իսկ ամերիկական տվյալներով՝ 750/0-ը:

Իհարկե, Ֆրանսիան այդ համաձայնութեամբ մտել է Անգլիայի այդ հում նյութ արտադրող կարեւորագույն ձեռնարկութեան մեջ վորպես մի փոքր փայտեր և այդպիսով հույս ունի իր միլյարդավոր Ֆրանկ արժող սպառելի նաֆթը աժանացնել: Ծիշտ է, անդլո-ֆրանսիական համաձայնութեանը չը կնքվեց առանց Միացյալ-Նահանգների բողոքի, վորովհետև Ամերիկան այն համարում է անբարյացակամութեան արտահայտութեան Ֆրանսիայի կողմից: Այնուհետև «Ստանդարտ Ոյլ Ընկ.» նախագահ Բեդֆորդը միքանի շարաթ մնաց Պարիզ, և «Ֆրանս-ամերիկական Ստանդարտ» նոր ընկերութեան հիմնադրումը պարզ նշան է պատերազմի հայտարարման ամերիկացիների կողմից Ֆրանսիական շուկայի համար՝ ուղղված անգլո-ֆրանսիական, իսկ իրապես ներկայումս, ինչպես և առաջ՝ անգլիական մրցութեան դեմ, մի մրցութեան, վորը գոյութեան ունի և պահպանվում է արևելյան նաֆթադուռութեամբ:

Այդ մրցապայքարում փոքր պետութեանները ստիպված են կատարելու իրոք կապիտալիստական հսկաների ուղեկցի դերը միայն և նրանց բաժինն է այնքան, վորքան կը տրամադրեն նրանց իրենց հովանավորները, վորոնք կոալիցիայում տոն տվող են: Միջպետական պայքարի առանցքն է այն մրցակցութեանը, վոր տեղի չէ ունենում իմպերիալիստական պատերազմում հաղթող մեծ պետութեանների միջև: Այդ պայքարն ու մրցութեանը անխուսափելիորեն տանում են յերեկվա դաշնակիցներին դեպի նոր ընդհարում: Կապիտալիստական աշխարհի հասարակական

մթնոլորտը առաջվա պես մնում է լցված պայթուցիկ նյութերով: Նափթահանքերի համար հետզհետե բորբոքվող կռիվը մոտեցնում է այն մոմենտը, յերբ քաղաքական հորիզոնում կուտակված ամպերը պետք է ցրվեն:

Նափթի համար մղվող պայքարը նախատում է անգլո-ամերիկական հակամարտության, վորն սպառնում է վերածվել մի նոր ահավոր պատերազմի:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՅԱՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

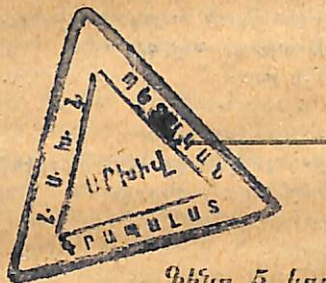
26	36	ԳԻՆԸ
1.	Կարլ Մարքս—Վարձու աշխատանք ու կապիտալ, թարգմ. Սա. Զահուժյանի	15 Կ.
2.	Ռեինակելի ծրագիր պատմության	—
3.	Ռեինակելի ծրագիր արվեստի	—
4.	Ի. Տապովել—Հարկավոր և արդյոք բանվորներին ու գյուղացիներին սեփական զուրք և ինչի համար	10 Կ.
5.	Կամուրբասի սուաչին այրենաբանը	15 Կ.
6.	Գրայանի որացույց 1922 թ.	2 Կ.
7.	Ալ. Մյասնիկյան (Ալ. Մաքսուկի)—Մեր քաղաքականությունն ու հերթական խնդիրները	3 Կ.
8.	Հ. Նավակասիկյան—Պետերբուրգյան (ձեռ. դատ.)	25 Կ.
9.	Պատի որացույց 1922 թ.	15 Կ.
10.	Հ. Նավակասիկյան—Հանրահաշիվ ձեռագիր. դատարան.	—
11.	Հ. Մասնադյան—Հայաստանի պատմությունը թուրք—թաթարական արշավանքների շրջանում (ձեռագիր. դատարան.), տպագրվում է	—
12.	Գ. Եղիկյան—Աշխատանքի դպրոցը, ձեռնարկ (տպագրվում է).	—
13.	Ռեինակելի ծրագիր մտքեմաիկայի	—
14.	Ռեինակելի ծրագիր աշխարհագրություն	—
15.	Սուրխարյան—Պրական դասարանը (քրիստոնեական), տպագրվում է.	—
16.	Լ. Ն. Նիկոնով—Բույսի կյանքը (պարզ ժամանակ և 12 նկարով, թարգմ. Ս. Յ. Պ. տպագրվում է	—
17.	Ալ. Հակոբյան—Փիղիկա (ձեռ. դատ.) տպագրվում է.	—
18.	Բժ. Վ. Արժումբի—Անատոմիա (ձեռ. դատարան.)	—
19.	Նոսաներ	20 Կ.
20.	Աբխասանի դպրոց (մայրենի լեզվի դասագիրք) Բ. տարի, տպագրվում է.	—
21.	Ն. Լեմին—Պարենհաբի մասին, թարգմ. Բ. Ա.	15 Կ.
22.	Գեյլի լույս (այբբենաբան հասակավորների համար), կազմեց Հովհաննես Տեր-Միքայելյան	20 Կ.
23.	Պակրովսկի—Ռուսաց պատմությունը ամենահաջորդականությամբ, թարգմ. Լեռ (տպագրվում է).	—

4.	Հովն. Նավակասիկյան—Անալիտիկ յերկրաչափություն (ձեռագիր. դատարան.), տպագրվում է	—
5.	Մրոչեկ.—Տեղանկաչափություն, թարգմ. Արշակ Տոնյանի (ձեռագիր) տպագրվում է	—
6.	Մ. Աբեդյան—Առաջնորդ Հայոց լեզվի նոր ուղղագրություն	8 Կ.
7.	Միխ. Գաբել.—Բերքի սակավության և սովի պատճառները, թարգմ. Գ. Հ.	5 Կ.
8.	Կ. Մարգարիտյան—Կամուրբասի Մանի-Ֆեռա, թարգմ. Բ. Մանուկյանի	—
9.	Կ. Ռադեկ.—Հակոբեցիների հեղափոխությունը և նրա տեղը պատմության մեջ. թարգմ. Գ. Հ. (ապ.)	5 Կ.
10.	Ինչպե՞ս կազմել հերթերում,—բոս Նիկոնովի կազմեց. Ա. Մուշեղյանց.	10 Կ.
11.	Ա. Տերտերյան.—Հայոց նոր գրականությունը (վիճաբանություն)	—
12.	Վ. Բիսրյանյան—Պայքար աշխարհի բարեկեցության համար, թարգմ. Գ. Հ. (ապ.)	5 Կ.
13.	Հայաստանի պատմական կադմեիկականության ծրագիր և կանոնադրություն	—
14.	Մ. Աբեդյան—Համառոտագրություն Հայոց գրականության պատմության (վիճաբանություն) տպագրվում է	—
15.	Ռեինակելի ծրագիր մայրենի լեզվի	—
16.	Գաբելի Բ. տարի	80 Կ.
17.	Գ. »	1 Կ.
18.	Ա. Մուրադյան—Մոսկովյան-հեղափոխականներն Անդրկովկասում (թուրքիկ անդրկովկաս), տպագրվում է	—

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1. Շապին Բագրատունի պատմություն—աշխատ. Գ.
Տեր-Մկրտչյանի և Մեթոդյ յեպիսկոպոսի 1 ա.
- 2 Հայ—Ռուս. աթենսացիայի ծագման ինդիք—աշ-
խատ. Աշոտ Հովհաննիսյանի 1 ա.
3. Արամամբ խոստովանողի վկայք Երեմից—
աշխատ. Գ. Տեր-Մկրտչյանի 1 ա. 50 կ.
4. Ռուսահայերի հասարակական զարգացումը—
աշխատ. Գ. Անանունի 2 ա. —
5. Բանբեր Եղմիածնի Փիսական Ինստիտուտի—գիրք
Ա. և Բ. 10 ա. —

Լույս տեսած գրքերը ծախվում են Լուսժողովարտի գրա-
խանութում, Արտվան փող. № 20, Յերեվան:

Գիրք 5 կող.